

ОЙКОНИМИ ЛЬВІВСЬКОЇ ТА ГАЛИЦЬКОЇ ЗЕМЕЛЬ ІЗ ФОРМАНТАМИ *ІЩЕ / *ІСКО В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ (на загальнослов'янському тлі¹)

У статті аналізуються наукові погляди на походження давніх суфіксів *іще / *іско та в історико-етимологічному аспекті розглядаються назви населених пунктів Галицької та Львівської земель Руського воєводства із шми формантами. На основі залученого ойконічного матеріалу з близькості слов'янських територій на праслов'янському рівні реконструюються базові апелятивні лексеми, що послужили основами для творення назв поселень як на аналізованій вузьколокальній території, так і на всьому спільнослов'янському обширі. Простежуються й описуються механізми становлення історичної ойконімії з реконструйованих апелятивних форм, вказується тим самим на давність заселення обстеженої території автохтонним слов'янським етносом.

Ключові слова: ойконім, базовий апелятив, формант, реконструкція апелятивної форми.

Праслов'янські суфікси *іще / *іско здавна становили предмет зацікавлення славістів, оскільки їхня праслов'янська генеза й досі залишається нез'ясованою. Відкритим є й питання пов'язаності дериватів на *іще та утворень на іско, а також поширення цих формантів на всеслов'янському обширі, особливо на східнослов'янських територіях. Дослідники, працюючи над укладанням «Слов'янського ономастичного атласу», постійно залучають до нього новий матеріал, де представлені в тому числі топоніміїні утворення з формантами *іще / *іско².

¹ This work is supported by INTAS (YS Research Fellowship # 05-109-5467).

² Про походження зазначених формантів як в апелятивах, так і в топонімах див. у працях: Miklosich F. Vergleichende Stammbildungslehre der slavischen Sprachen.— Wien, 1875; *Vondrák V. Vergleichende slawische Grammatik*.— Göttingen, 1924.— S. 622–624; *Taszycki W. Przyrostek -isko, -iszce w językach zachodniosłowiańskich* // *Slavia*, 1925.— Z. 4.— S. 213–227; *Doroszewski W. Monografie słowotwórcze. Formacje z podstawowym -k- w części sufiksalnej* // *Prace filologiczne*, 1928.— Z. 13.— S. 225–238; *Rudnicki J. Przyrostki -yšče, -yško, -ško w języku ukraińskim*.— Warszawa, 1935; *Safarewicz J. Pochodzenie słowiańskich przyrostków -isko, -iszce* // *Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń PAU, 1939–1944*.— Z. 65.— S. 23–26; *Rospond S. Próbný atlas toponomastyczny Słowiańszczyzny (Typy słowotwórcze -itjo-, -jъ, -ьsk-, -isko / -išče, -ьно)* // *Z polskich studiów slawistycznych. Ser. 2. Językoznawstwo*.— Warszawa, 1963.— S. 175–183; *Kreja B. Nazwy przestrzenne na -owisko w języku polskim* // *Gdańskie Zeszyty Humanistyczne X. Prace Językoznawcze*, 1967.— Z. 2.— S. 45–61; *Ködderitzsch R. Die Nomina auf išče / -išča in den ostslawischen Sprachen*, 1969; *Ковалик І. І. Українські топонімії з суф. -ище, -нище, -бище, -овище, -исько, -овисько на загальнослов'янському фоні* // *Вісн. Львів. держ. ун-ту. Сер. філол.*— 1970.— Вип. 7.— С. 15–20; *Łesiów M. Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny*.— Lublin, 1972.— S. 104–106; *Sławski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego* // *Słownik prasłowiański / Pod. red. F. Sławskiego*.— Wrocław, 1974.— T. 1.— S. 43–141; *Закревська Я. Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті*.— К., 1976.— 162 с.; *Majtán M. Spracovanie lexiky slovenských terénnych názvov* // *Geografia nazewnicza / Pod red. K. Rymuta*.— Wrocław, 1983.— S. 29–36; *Zaleski J. Nazwy miejscowe Tarnopolszczyzny* // *Prace onomastyczne*.— Ossolineum, 1987.— Z. 31.— 198 s.; *Mrózek R. Z problematyki słownictwa mikrotoponimicznego (Południowośląskie formacje typu Barzysko, Plenisko)* // *Spotkania Językoznawcze. W kręgu semazjologii, leksykologii i terminologii*.— Opole, 1988.— S. 183–186; *Milerski W. Wędrowki nazewniczne. Grodziszczce (1). Nazwa miejscowości* // *Zwrot : Miesięcznik Społeczno Kulturalny Polaków w Czechosłowacji*.— Czeski Cieszyń, 1990.— N 11.— S. 57–59;

Одним із перших спробував пояснити походження зазначених формантів В. Ташицький, який висловив припущення, що *-iszcze* є результатом розширення і палаталізації початкового **-istь* за допомогою *-jo-*, тобто **-istь-jo-* > *-iŝče*. На його думку, формант *-iŝče* з'явився раніше за **-ьsko* і є також загальнослов'янським. З іншого боку, **-isko* становить контамінацію **-iŝče* та **-ьsko*, належить до західнослов'янських утворень, які витіснили первинне **-iŝče*. До того ж **-isko* переважає в польській мові; обидва форманти спостерігаються в словацькій та чеській мовах. Суфікс **-iŝče* переважає в лужицьких та полабській мовах, а його наявність у польській топонімії та апелятивах — це результат східнослов'янського впливу³. Я. Сафаревич появу початкового *-i-* в форманті **-isko* пов'язує зі зміною його функції (з прикметниково-іменникової у праїндоевропейському форманті **-isko* до прикметникової у праслов'янському **-ьsk-*). З іншого боку, іменникову функцію має іє. формант **-ī-sko-* (з довгим *-ī-*), хоч умови для появи довготи існували в девербальних утвореннях на **-isko*)⁴. С. Роспонд перевагу суф. **-iŝče* вбачає у південно- та східнослов'янських мовах, а наявність у деяких західноукраїнських говорах **-isko* пояснює польським впливом⁵. Ф. Славський формант **-isko* вважає спорідненим з **-ьскь(-ьsko)*, виводячи останній з іє. **-isko* на позначення прикметників із нейтральним та демінутивно-пейоративним значенням. Форма **-isko* є результатом абсорбції *-i-* до первинного **-ьскь* з діслівних основ типу **lov-i-ti* (*lov-i-sko*) *lov-i-ŝče*, *lož-i-ti* (*lož-i-sko*) *lož-i-ŝče*. Польський формант **-iszcze* вважається продовженням **-iŝče* (< **-isk-jo-*, тобто розширення **-isko*). Основною функцією формантів **-isko* / **-iŝče* є утворення назв місця від дієслівних та іменникових основ⁶. Я. Закревська суфікси *-ище* / *-ис(ь)ко* (**-iŝče* / **-isko*) вважає найпоширенішими словотворчими формантами на означення назв місця (*nomina loci*) в українській та інших слов'янських мовах і справедливо зараховує їх до загальнослов'янських. Дослідниця встановила взаємовідношення суфіксів *-ище* / *-ис(ь)ко* в *nomina loci* з погляду їх диференціації на українській мовній території та в інших слов'янських мовах і прийшла до висновку, що суфікс *-ище* становить компактний північний і східноукраїнський ареали, натомість суфікс *-ис(ь)ко* — західноукраїнський (без більшості карпатських говорів), хоча тут співіснують і паралельні утворення на *-ище* / *-исько*. Щодо інших слов'янських мов, то формант *-ище* властивий мовам східно- та південнослов'янським (частково також і західнослов'янським), а *-ис(ь)ко* набув найбільшого поширення в західнослов'янських мовах, частково — в українській і білоруській, зовсім відсутній у південних слов'ян⁷. Тобто можемо стверджувати, що суфіксу *-ище* в українській мові відповідає суфікс *-исько*, так само як у польській суфікс *-iszcze(a)* своїм відповідником має *-isko(a)*.

Nowik K. Polskie nazwy miejscowe z sufiksem *-isko* // *Onomastica*.— 1991.— Z. 36.— S. 83–101;
Wyderka B. Polskie nazwy toponimiczne z formantem *-iszcze* // *Ibid.*— 1993.— Z. 38.— S. 29–43;
Pluskota T. Repartycja sufiksów *-yŝč-* / *-isk-*, *-(ov)ŝčyna* / *-(ov)ŝczyzna* w nazwach miejscowych Ziemi Ruskiej Rzeczypospolitej od XVI do XVIII wieku // *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia Filologiczne* / Pod red. U. Wójcickiej.— Bydgoszcz, 1999.— Z. 45. *Filologia Rosyjska* (19).— S. 95–105; Редька Я. Представленість семантичного мікрополя «стоячі води» праслов'янськими гідрографічними термінами **stavь* / **staviŝče (-isko)* // **ezerь(o)* / **ezeriŝče (-isko)* в ареальній гідронімії // *Наукові записки Кіровоград. держ. пед. ун-ту*.— Кіровоград, 2001.— Вип. 37.— С. 67–68.

³ *Taszycki W.* Przyrostek *-isko*, *-iszcze* w językach zachodniosłowiańskich // *Slavia*, 1925.— Z. 4.— S. 213–227.

⁴ *Safarewicz J.* Op. cit.— S. 23–26.

⁵ *Rospond S.* Op. cit.

⁶ *Ślawski F.* Op. cit.— S. 95–97.

⁷ *Закревська Я.* Зазнач. праця.— С. 32.

Що стосується хронології появи цих формантів у назвах населених пунктів, то тут можна простежити більшу давність **-iszcze(a)** перед **-isko(a)** (попри їхнє співіснування). Крім того, з часом **-isko** (**-исько**) витіснив свого попередника (**-iszcze**) за частотою вживання і набув відносно більшої продуктивності. Паралельність уживання зазначених суфіксів і тенденцію до переваги (**-isko**) засвідчують джерела XIV–XVIII ст.

В аналізованому нами в етимологічно-історичному аспекті матеріалі, що містить назви населених пунктів (НП) із території Галицької та Львівської земель Руського воєводства, із суфіксами ***-iŝče / *-isko** зафіксовано 21 давній ойконім та ще 57 їхніх фонетично-морфологічних варіантів. Це назви:

Бубнище, Дол. р-н, І-Ф. (АТУ⁸, 124) *Bubenicze* (*Bubniszcze*), 1453 р. (AGZ, 12, 2568a⁹), *Bubniska*, z. lw. (*Bolechow*) (Atl., m. 3).

Цей ойконім ми схильні виводити з первісної реконструйованої апелативної форми ***bǫbъniŝče / *bǫbъnisko** (< ***bǫbъль(жь)** «розбухлий (грунт)» — в основі ***bǫb** «розбухати, набрякати», *бубніти* «розбухати, набухати» (ЕСУМ, 1, 275) + **-iŝče / -isko**. Пор. у плані семантичної мотивації: *бубна* «гуля» (Гр., 1, 104).

Węglarzysko, z. lw. (*Nawaria*) (Atl., m.2).

Живомовну українську діалектну апелативну форму *вуглиско* «місце для вугілля» можна реконструювати з псл. ***qǫgъ** «вугіль» (ЕСУМ, 1, 628) + **-iŝče / *-isko** > ***qǫglišče / *qǫgliško**. У польськомовному записі назви *Węglarzysko* (*węgiel* — «вугілля») суфікс **-ysko** набув розширення суфіксом **-ar(z)** — **-arzysko** із тим самим значенням «*nomina loci*».

Городище, Жд. р-н, Льв. (АТУ, 178), *Grodziszcz* (*Grodzisko*, *Horodyszcz*, *Hrodziszcz*), 1376 р.: «*Waszconis de Pkowicz, villam nostram Grodziszcz in districtu Zudaczouiensi*» (ML, 4–6); *Hrodziszcz*: «*super villam Hrodziszcz in terra Zudaczowiensi dati per olim Ladislaum ducem Oppoliensem, Wyelunensem et Russie cuidam Waszykoni*» (BK); 1431 д. (ML, 75), (MRPS, 1, 57); 1557 д. (SGL, 330, 53), *Horodyszcz* Cetn. (pd. *Strzeliska*), 1448 д. (AGZ, 2, 134), *Horodyszcz* *Celtnerskie*, z. lw. (*Brzozdowce*) (Atl., m. 3), *Horodyszcz* *Królewskie*, z.lw. (*Brzozdowce*) (Atl., m.3).

Очевидно, можна припустити, що спочатку таку ж назву мав і населений пункт *Городищенське*, Жд. р-н, Льв. (АТУ, 178), розташований майже поряд. Суфікс відносності **-ськ-** був долучений до назви з розрізнявальною метою, і тому обидві назви НП *Городище* — *Городищенське* слід вважати ойконімами з бінарними опозиціями, що являють собою елементарні топонімічні мікросистеми.

Городище, Коз. р-н, Тр. (АТУ, 263), *Grodzyszcze* (*Brzeżany*) 1431 р. (MRPS, 1, 57), *Grodzisko* (*Horodyszcz*), 1467, 1468 pp. (AGZ, 2, 111, 112), *Grodzisko* («*dawniej Grodzisko* ... *osada miała ufortyfikowany zamek, z którego szczątki istnieją jeszcze na pagurku*» (SG, 3, 150), а також: *Horodyszcz*, 1564 д. (Tarnopol) «*Nazwa tej włości pochodzi od istniejącego tu dawniej grodu*» (SG, 3, 151), *Horodyszcz* (*Borszczów*).

Grodzisko (Lustr. 1661–1665/II, 83–84).

Grodzisko, z. lw., pow. i obw. żółkiew., 1368 р. «*villas videlicet... Grodzysko*» (Wіeś zatraciła swą nazwę) (KDM, 3, 224–225), *Horodyszcz*, z. lw. (*Pomorzany*) (Atl., m. 6), *Grodzisko* (pod *Lwowem*), 1368 д. (KDM, 3, 225).

Городиська, Пор. р-н, І-Ф. (АТУ, 126).

Grodziszcz, z. hal. 1431 р. «*cum opido Dolyna et villa Grodziszcz in terries Russie*» (ML, 61–63). Пор.: ч. *Hradiště*, 1126 р., луж. *Grodíšče* — суч. *Groitsch* (*castellum Grodist*, 952 р., *Grodisti*, 965 р., *Grothisti*, 1004 р. — суч. *Gröditsch*; дві місцевості: 1) *Grodiz*, 1217 р., 2) *Grodiz*, 1222 р. (суч. *Gröditz*); п. *Grodziszcz*: Влп. (*Grottische*, 1259 р.), *Grozisce*, 1277, 1280 pp.; *Grodisce*, (1350, 1512 pp.) — місцевість сьогодні не існує); сілез. (*Grodische*, 1244 р.; *Grody*, 1315 р.; *Grosziste*, XIV ст., *Grodische*, *Grodische*), земля Сірадсько-Ленчицька, Західне Помор'я; *Horodyszcz*: Підляшшя, пн.-сх. Млп. (*Horodiszcz*, 1576 р., *Horodiszcz*); сх. Млп. *Grodziszcz*,

⁸ Список скорочень див. у кінці статті.

⁹ В AGZ після назви тому подаємо номер судової записки.

1448 p.), *Hrodzyszcze*, 1522 p., *Horodyszcze*, 1562 p., *Grodziszczce*, 1531 p., *Grodzisko*, 1578 p., *Horodyszcze Kolonia*, *Horodyszcze Cegielnia*; п. (сілез.) *Grodziszczce*, *Grodische* 1244 p.; Влп. (*Grottische* 1259 p., *Groszisce*, 1277 p.), *Grozisce*, 1280 p., *Grodische*, XIV ст., *Grodiszczca* (*Grosziste*, XIV ст.), *Grodiszca*; п. *Grodziszczce* > *Grodzisko*: 1) 1287 p., 2) 1290 p. — XV ст. (пд-зх. Млп.), 3) 1321 p. (Сілезія), 4) XIV ст. — 1679, 1783 pp. (Сілезія), 5) 1382–1407 pp. (Влп., суч. *Grodzisk*), 6) 1401–1407 pp. (Влп., суч. *Grodziszczko*, 1789 p.), *Horodyszcze*, 1673 p. > *Horodysko*, 1882 p. — сх. Млп.; *Grodziszczce* > *Grodzisko*: п. (сілез.): *Grodziszcz*, 1234 p., *Grodyszcz*, 1321 p. — *Grodzisko*; (*Grodische*, 1300 p.) — *Grodzisko*, 1783 p. — *Grodzisko* (*Grodzicko*, 1679 p.); Влп.: *Grodyszcze*, 1301 p. — *Grodzisko*, 1406 p., *Grodzisce*, 1401 p. — *Grodzisko*, 1407, 1510 pp. — суч. *Grodziszczko*, (1789 p.); (*Grodyszcze*, 1352 p., *Grodische*, 1382 p.) — *Grodzisko* (*Grodzisko*, 1407 p., суч. *Grodzisk*; пд-зх. Млп.: *Grodzyszcze*, 1254 p.), *Grodische*, 1256 p., *Grodyszcze*, 1287 p. — *Grodzisko* XV ст., *Grodyszcze*, 1270 p. — *Grodzisko*, XV ст.¹⁰

Польський краєзнавець В. Мілерський простежив розвиток усіх форм апелятива *городище* на прикладі сілезького ойконіма *Grodziszczce*, зокрема еволюцію правописної передачі форм цієї назви, починаючи з 1305 p.: *in Grodische*, 1303–1306 pp., *Hradyszcze*, 1447 p., *Grodischtz*, 1450 p., *Grodisszce*, 1607 p., *Grodist*, 1681 p., *Grodissz*, 1682 p., *Grodischt*, *Grodischtz*, 1683 p., *na Grodissti*, *Grodisst*, *Grodisstz*, *Grodisszcz*, 1703 p., *Grodischtz*, 1736 p., *Grodziszczce*, 1881 p., *Grodziszcz*, 1877 p., *Hradiště*, 1894 p., *Grodišče*, 1920–1923 pp.¹¹

В основі всіх засвідчених ННП маємо апелятив **gordišče* / **gordisko* (< **gordь* / **gorda* / **gordь* «місто, фортеця» + *-išče/-isko* — ЕССЯ, 7, 34–35, 37–38). Пор. пізніші апелятивні утворення: *городище* «давнє земляне укріплення, городище» (Гр., 1, 315), «поселення, укріплене валами і ровами» (СУМ, 2, 136); п. *grodziszczce*, *grodzisko* «ruiny grodu» з друс. *hrodziszczce* (Słstp, 7 (13), 492), *horodziszczce* (SP XVI, 8, 131), *horodyszczce* «uroczyisko z pozostałymi śladami okopów, dawnego zburzonego czy opuszczonego gródka czy zameczka» (Żdz, 11, 185); *городище*, *городисче*, *городишче*, *городишъче*, *хородище* «поселення, укріплене валами і ровами, городище; місце, де збереглися рештки укріпленого поселення», пор. там же ННП: *Городище*, *Городище*, *Хородище*, *городище* *Бельское*, *городище* *Земенское*, *городище* *Четвертенское* (СУМ XVI–XVII, 7, 35–36).

Гумниська, Буськ. р-н, Льв. (АТУ, 177), *Humnyska*, 1471 p. (MRPS, 1, 746), *Humnisza* (*Humniska*), 1476 p. (MRPS, 1, 1436), *Humniska*, z. lw., pow. lw., 1607 p. (SGBus., 6, 631).

Гумниська, Тереб. р-н, Тр. (АТУ, 265) *Humniska* (*Humniszce*), 1471 p. (MRPS, 1, 746), (AGZ, 15, 836), *Humnisza* (Lustr. 1564–1565/2, 33–34), *Humniska* (*Humniszce*), z. hal., pow. tremb., 1634 p. (SGTremb., 119, 499), *Humniszca*, 1616, 1627 pp. (Lustr. 1661–1665/3, 149–150), *Gumniska*, z. hal. (Trembowla) (Atl. m. 2).

Пор.: луж. *Gumnišče* (суч. *Gimritz*), *Guministi*, 850 p.¹², ч. (морав.) *Gumnišče*, 1477 p., *Gumnis* — неіснуюча сьогодні місцевість¹³.

Назви поселень цього семантичного типу сягають псл. апелятива **gumnišče* / **gumnisko* «місце, де було гумно» (< **gumьно* «гумно, тік» (ЕССЯ, 7, 173–175) + *-išče* / *-isko*). Пор.: укр. *гумнище* «місце, на якому раніше було гумно; гумнище» (Гр., 1, 340), *гумьнище* «місце, де було гумно, гумнище» (в основі — *гумно*, *гумьно* «двір із господарськими будівлями, гумно; приміщення для зберігання зерна») (СУМ XVI–XVII, 7, 117–118); п. *humniska* «plac między

¹⁰ Wyderka B. Op. cit.— S. 30–31, 33–35, 37, 39; Wyderka B. Zachodniosłowiańskie nazwy miejscowe z formantem *-iszczce* // Onomastica Slavogermanica.— Wrocław, 1996.— Z. 20.— S. 102, 104–105.

¹¹ Milerski W. Wędrowki nazewnicze. Grodziszczce (1). Nazwa miejscowości // Zwrot : Miesięcznik Społeczno-Kulturalny Polaków w Czechosłowacji.— Czeski Cieszyn, 1990.— N 11.— S. 57.

¹² Wyderka B. Polskie nazwy toponimiczne z formantem *-iszczce*.— S. 30; Wyderka B. Zachodniosłowiańskie nazwy miejscowe z formantem *-iszczce*.— S. 102.

¹³ Ibid.

gumnem a innymi zabudowaniami lub miejsce po gumnie»; пор. там же ННП: Humniska, Humnyško, Humnyska, Humnyszczа (Zal., 54).

Гутисько, Бер. р-н, Тр. (АТУ, 258), Hucisko, z.lw. (Brzeżany) (Atl., m. 3), Huta, z. lw. (Brzeżany) (Atl., m. 3), Hucisko, z. lw. (Brody) (Atl., m. 2).

Гутище, Зол. р-н, Лв. (АТУ, 179), Hucisko Oleskie, z. lw. (Olesko) (Atl., m. 2), Hucisko, z.lw. (Gliniany) (Atl., m. 2), Hucisko, z. lw. (Szczercz) (Atl., m. 2), Hucisko, z. lw. (Żółkiew) (Atl., m. 2). Пор. ще однокореневі ННП: Huta Stara, z. lw. (Brody) (Atl., m. 2), Huty, z. lw. (Brzozdowce) (Atl., m. 3).

Hucisko Nowe/Hucisko Stare, z. hal. (Kałusz) (Atl., m. 3).

Лексема має пізні походження, що засвідчують і самі (відносно давні) фіксації поселень, де, очевидно, й були скляні заводи. Основу апелятива становить лексема гутґа «скляний завод; заклад, де виготовляють скло або виплавляють метал» (СУМ XVI–XVII, 7, 123); гутисько, гутище «місце, де був скляний завод», (Гр., 1, 344), (ЕСУМ, 1, 628), hucisko «miejsce gdzie była huta» (пор. там же: Hucisko, Hutyško, Hutysko) (Zal., 53).

Дуплицька, Зал. р-н, Тр. (АТУ, 261), de villa Dupliszczе, 1661 р. (АЮЗР/7, 2, 510). Назву можна звести до псл. *duplišče / *duplisko (< *dup(ь)lo / *dup(ь)lo в одному зі значень старопольської мови «заглиблення, яма» (ЭССЯ, 5, 159–160) + суф. *-išče / -isko) з можливою первісною семантикою «поселення в місцевості з ямами, заглибленнями».

Dworzyska (Przemyślany), Dworzyszczа (Dworzyska), 1453 р. (AGZ, 14, 2835). Нині — це присілок НП Підгайчики, Зол. р-н, Лв. (АТУ, 179); див. також: Dworzyska (Zborów), Dworzyska (Podhajce) (Zal., 37).

Dworzysko (we wsi Szmerekowie), 1578 р. (Lustr. 1661–1165/2, 54).

Пор.: п. (сілез.) Dworzyszczе: 1) Dworzyszczе, 1300 р. — місцевість сьогодні не існує; 2) Dworzyszczе — Влп. (18 ойконімів)¹⁴.

Пор. ч. (морав.): Dvořišče, 1476 р., сілез. Dworzyszczе (Dworziszczе, 1300 р., місцевість, сьогодні невідома)¹⁵.

Назву НП виводимо від апелятивів: двориско, дворисче, дворище, дворище, дворище «житлово-господарський комплекс із земельними ділянками, будівлями, переважно як одиниця оподаткування; комплекс господарських будівель всередині двора» (СУМ XVI–XVII, 7, 204–205), дворище «місце, де був двір, садиба» (Гр., 1, 363), п. dworzyszczе «gospodarstwo chłopskie w Polsce płd.-wschodniej» (Słstp, 2 (4), 241), (SP XVI, 6, 263), dworzyska «miara gruntu, obejmowała w sobie kilka kmiecych gospodarstw» (Żdz, 22, 180), що сягають *псл. dvoгь «двір» + *-išče / -isko > *dvořišče / *dvorisko «розгороджений двір, великий двір, селянське господарство певної величини, селянський хутір, садиба» (ЭССЯ, 169–170). Про те, що на початках виникнення назв населених пунктів останні іменувалися просто дворищами, свідчать хоча б їхні історичні записи: пор., наприклад, ННП Niedorozowicza (ad Łowczyce) (dworzysko) 1411 р. (AGZ, 3, 84). Тобто історичні записи засвідчують, що поселення такого типу, як Niedorozowicza (що розташоване біля іншого НП, Łowczyce), НП Підгайчики або Dworzysko we wsi Szmerekowie, перед тим як отримати свою назву, спочатку були звичайними дворищами.

Жорницька, Яв. р-н, Лв. (АТУ, 189), Szarnowska, 1441 р. (ML, 116); Żorniska (w. Janyw) 1453 р. (AGZ, 14, 359, 2759), 1550 р. (AGAD/MK 78, f. 387); Żerniszczа, 1558 р. (AGAD/ASK LVII 1/II, f. 79), (Жер., 7, 237–238); 1569 р. (AGAD/MK 128, f. 66v–68), (AGZ, 10, 1495); 1570 р. (AGAD/MK 108, f. 396v–397v); XVII ст. (AGAD/ASK XLVI, 23, f. 26), (L. XVIII, 73, 272a); Żerniszczа (Lustr. 1661–1665/2, 36); Żorniska, z.lw. (Żółkiew) (Atl., m. 3). Див також: колонія Żarniska (Brzeżany) (Zal., 196).

Виходячи із сучасного значення апелятива п. żarniska «miejsce po wypaleniu przygotowane do uprawy» (Zal., 196), вважаємо за доцільне пов'язувати мотивацію назви цього ойконіма в праслов'янському гнізді *gō(ō)r-/*žē(ē)r- із загаль-

¹⁴ Wyderka B. Polskie nazwy toponimiczne z formantem -iszczе. — S. 31, 34–35.

¹⁵ Wyderka B. Zachodniosłowiańskie nazwy miejscowe z formantem -iszczе. — S. 103.

ним значенням горіння, що реалізується в праслов'янських дієсловах типу *žerēti (*žerti), *žarēti¹⁶.

Kadłubiszca (Kadłubiska / Brody), 1431 p. (ML, 45); 1474 p. (AGZ, 15, 1333), Kadłubisko, z. lw. (Brody), Kadłub(iska): «W wyniku dżumy we wsi Stohyń, jedna część mieszkańców poszła na południowy-wchód i osiedliła się pod Kadłubem» (SG, 3, 660), (Atl., m. 2), Kadłubisko, z. lw. (Olesko) (Atl., m. 2), а також: Kadłubiska (Buczacz) (Zal., 62).

Для цієї ННП можлива реконструкція на праслов'янському рівні у формі *kadłbiŝče / *kadłbisko «місце, де були джерела, виглиблені водою місця, колодязні зруби; озерце» (< *kadylbъ / *kadylba «колодязний зруб; місце, виглиблене водою; джерело, озерце, резервуар для води» (ЕССЯ, 9, 113–115) / *kadłbъ) + суф. *-iŝče / -isko). Пор.: бук. *kadib*, *kadub* «польова криниця; місце із багатьма джерелами води» (СБГ, 181–182); *кадовбина* «невелика ополонка», *кадівб* «частина дерев'яного пня, порожня всередині, що вставляється в джерело замість колодязного зрубу» (Гр., 2, 206–207), п. (ст. п.) *kadlub* «т. с.», а також ННП Kadłub (1295 p.) — Сілезія, Млп. (Bańkowski 1, 605).

Кропивище, Кол. р-н, І-Ф. (АТУ, 125), Kropiwnicze, z. hal. (Колюма) (Atl., m. 3), Kropiwniszczce, z. hal. (Колюма) (Atl., m. 3).

Обидва засвідчення ойконіма — українське та польське — зводимо до псл. *kopriva¹⁷ (ЕССЯ, 11, 25) — кропива (Utrica) «рослина *Lamium album*» (Гр., 2, 311) + суф. -iŝče (> *kopriviŝče) на означення місця, порослого кропивою, тобто «місцевість на кропив'яному полі». Утім, у двох польських засвідченнях (Kropiwnicze / Kropiwniszczce) наявне суфіксальне -n-, що дає можливість реконструкції псл. *koprivniŝče (< ад'єктив *koprivъnъ(jь) «кропив'яний, що стосується кропиви» + суф. -iŝče (ЕССЯ, 11, 26)). Обидві реконструкції *kopriviŝče / *koprivniŝče безпосередньо стосуються семантики апелятива *кропивище* на позначення поля з-під кропиви. Пор. інші назви полів з-під сільськогосподарських культур: *вівсище*, *гречанище*, *житнище*, *картоплище*, *просище*, *ячменище*¹⁸.

Формант -iŝče міг розширюватися за допомогою форманта -ov- — -ov-iŝče. Це засвідчують такі назви поселень із нашої території:

Літовище, Брод. р-н, Льв. (АТУ, 176) Letowiszca (Litowiska), 1494 p. (AGZ, 15, 2441), Litowisko (pd. Brody), 1494 p. (AGZ, 15, 325), Litowiszczce, z. lw. (Brody) (Atl., m. 2), Litowisko, Litowiska, Litowisko (SG, 5, 146); Litowisko, Litowyszczce // Liutowyszczce albo Liutowisko (Zal., 86–87).

Пор. також у східній Малопольщі: Letowiszczca, Litowiska (суч. Lutowiska), Litowiszczca (1484 p. Letho(a)wyszczca, 1494 p. Letovysce, 1515 p. Lyetovyszczca) > Litowiska, 1580 p. Letowiszczca > Letowiska, Lithoviska; 1589 p. Litowiska, але ще в 1649 p. Latowiszczce, 1678 p. Litowisko, 1699 p. Litowiska), суч. Lutowiska (1747 p. Lutowiska, 1794 p. Lutowiska)¹⁹.

Назву виводимо з українського апелятива *літовище* «місце і час літнього перебування в горах гуцульської худоби» (Гр., 2, 372), пор. бук. *літовица* «пасовисько, куди виганяють худобу на все літо» (СБГ, 263; Stieber, 46; Rudnicki; Rospond, 196). Фіксації цих ойконімів із кореневими компонентами Lit-, Let-, Lat- та з семантичною структурою апелятивної основи *lēt- дають можливість цілком закономірної реконструкції псл. апелятива *lētoviŝče / *lētovisko (через ад'єктивне посередництво *lētovъ- у значенні «літній» та суф. -iŝče / -isko на означення *potina loci*) як «місце літнього перебування когось» (у нашому випадку — худоби). Правда, останні — найпізніші за часом — історичні фіксації цього ойконіма (див.: *Lutowiska / Lutowiska / Lutowiska*) схиляють ще також до

¹⁶ Детальніше про характеристику цього гнізда див.: Черниш Т. О. Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні. — К., 2003. — С. 384–421.

¹⁷ Докладніше про позначення рослини Utrica (< псл. *kopriva*) див.: там же. — С. 378–382.

¹⁸ *Закревська Я.* Зазнач. праця. — С. 29, 47–51.

¹⁹ *Wyderka B.* Polskie nazwy toponimiczne z formantem -iszczce. — S. 39; *Wyderka B.* Zachodniopolskie nazwy miejscowe z formantem -iszczce. — S. 103, 105.

виділення в ньому реконструйованого Р. Козловою ономастичного (здебільшого гідронімійного) гнізда *L'ut- із апелятивною основою *I'ut-семи «швидкий, холодний, глибокий» на позначення швидкоплинних рік із холодною, незамерзаючою водою²⁰. Відкинувши суфікс *-isko у назві, можна вичленувати ад'єктивну основу типу *L'utovъ (< *I'ut + суф. -ovъ-). Уся апелятивна форма, таким чином, реконструюється як *I'utovisko / *I'utovišče.

Млиниська, Жд. р-н, Лв. (АТУ, 179); Młynyszczka (pod Malczycami), 1451 p. (AGZ, 2, 136); Młynyszczce (Iąka) (Młyniska), 1456 p. (AGZ, 2, 84), Młyniszczce, z.lw. (Żurawna) (Atl., m. 3).

Пор. у східній Малопольщі: Młyniszczce²¹.

Млиниська, Тереб. рн., Тр. (АТУ, 265), Młyniska «Potok aż do swego ujścia do Seretu, nosi ślady kilku grobelek, przy których miały niegdyś istnieć młynki wodne i stąd pochodzi nazwisko tej wsi» (SG, 6, 314), Młyniska, z. hal. (Trembowla) (Atl., m. 7), Młyniska / Młynyńska (Trembowla) (Zal., 100).

ННП є онімизованим базовим апелятивом млинисько, млинище «місце, що було під млином» (Гр., 2, 435), п. młyn, młynisko «руїни мlyна» (SP XVI, 12, 238), вжитим у множинній формі.

Монастириська, Мон. рн., Тр. (АТУ, 264), Manasterzyska (Manastirzyska, Manastyrzyska, Monasterzyska), 1454, 1465, 1468, 1478 pp. (AGZ, 14, 3218; 19, 2820, 1327; 12, 3340; 15, 680), Monasterzyska (Manasterzyska), m., z.hal., pow.hal., 1454 p. (Dąbk., Podział, 30); «Monasterzyska, po rusku Manasterzyszcza, nad rzeką Koropiec, 1552 r. Dziedzina Manasterskich herbu Pilawa». 1557, 1629, 1702, 1727, 1751 pp. (Bal./Lip. II/6, 873–874); 1592 p. (SGHal., 102, 886); 1617 p. (SGTremb., 113, 600); 1624 p. (SGHal., 121, 1644); 1625 p. (SGHal., 122, 348–350); 1626 p. (SGHal., 123, 977); «oppidum novae locationis» (У рекрутському реєстрі за 1628 рік є згадка про відбудову міста) (SGHal., 125, 824); 1632–1634 pp. (SGHal., 129, 1185–1186), Monasterzyska, z.hal. (Monasterzyska), (Atl., m. 3). Сюди ж на нашій території зараховуємо: Monasterzysko (Brody); Monasterzyska / Monastyryska (Buczacz) (Zal., 102).

Пор.: п. Monasterzyszcze (Monasteryszcze, Monastyryszcze)²².

Основу назви поселення становить апелятив манастирище, монастирище, монастирисько «місце, де був монастир; місце, що належить або належало до монастиря» (Гр., 2, 403), (ЕСУМ, 3, 506).

Неділиська, Перем. р-н, Лв. (АТУ, 183), Niedzieliska (pd. Przemysłany), 1578 p. (ZDz., 18/1), Niedzielisko, z. lw. (Bobrka), (Atl., m. 2).

Пор.: луж. Nedělišče (Fidelis, 1300 p., Nidelist, 1350 p., Nedelist, сьогодні Nodlitz); полаб. Nedělišče (Nedeliz), 1323 p.; слц. Nedelište (Nedeliste), 1393 p.); полаб. Nedělišče — Nedialesci, 965 p., Nedeliz, 1361 p.²³

Судячи з фіксацій, назву закономірно можемо розглядати в праслов'янському гнізді *děľ «частина, доля, поділ», що лежить в основі праслов'янського дієслова *děliti «ділити, розділювати» (ЕССЯ, 4, 233; 5, 8–9); пор. ще: ділення «поділ», ділити «ділити» (Гр., 1, 391). Реконструкція мотивуючого апелятива з префіксальним заперечним *ne- (*nedělisko / *nedělišče) у назві цього поселення вказує, очевидно, на неподільність чогось, заборону поділу (наприклад, земельної спадщини) і виступає у значенні «поселення на неподільних ґрунтах», пор.: «Niedzieliska / Nediłyška ... Zapewnie pierwotnie n. jakichś pól, gruntów (od niedzielenia)» (Zal., 111).

Незвисько, Городн. р-н, І-Ф. (АТУ, 123), Nieszyszczce (Neszwezcz, Neszwezczce, Nieszyszka), 1424 p. (AGZ, 12, 8; 11, 54), in Nyezyszcz (!), 1449 p. (AGZ, 12, 150–183), «super fluvio (на ріці. — Я. Р.) Nyeszwezcz inter villa Nyeszwezcz et Harassymow», 1465 p. (AGZ, 15, 302), Nieszyszcz (in Nyeszwezcz, Nieszyszka), 1474, 1475, 1482 pp. (AGZ, 12, 416, 3748; 19, 944),

²⁰ Казлова Р. М. Беларуская і славянская гідранімія // Праславянскі фонд.— Гомель, 2002.— Т. 2.— С. 80–98.

²¹ Wyderka B. Zachodniosłowiańskie nazwy miejscowe z formantem -iszczce.— S. 104; Wyderka B. Polskie nazwy toponimiczne z formantem -iszczce.— S. 33, 35.

²² Ibid.— S. 35.

²³ Wyderka B. Zachodniosłowiańskie nazwy miejscowe z formantem -iszczce.— S. 102–103; Wyderka B. Polskie nazwy toponimiczne z formantem -iszczce.— S. 30–31.

Nyezyszczka, 1578 p. (Żdz, 18/1, 891), Niezwiska, albo Niezwiszcze, 1886 p. (SG, 7, 142), Niedzwiska, z. hal. (Chocimierz), (Atl., m. 3).

Ойконім входить, на нашу думку, до числа так званих негаційних топонімів (див. вище ННП Неділіська) і виводиться від дієслівної праформи *zvati «називати, іменувати» із заперечним префіксом *ne-, тобто «щось не назване, без назви». Додолучення до дієслівної основи суфікса -isko / -išče дає змогу відтворити праформу *nezvisko / *nezvishiče з можливим значенням «неназвана місцевість» (переконують у цьому однойменні ойконім та гідронім). Інакше назву цього поселення (як відантропонімне утворення) схильний розглядати Д. Бучко²⁴.

Jezieryzsko, z. hal. (Chorostkow), (Atl., m. 7), Jezierzyska (Корупczyńце) (Zal., 60).
Пор. п. ННП і гелонім Jezieryzyszcze²⁵.

В основі ойконіма лежить укр. НГТ ozeryšče / ozeryško / ozerowyšče / ozerowyško «wyschłe jezioro; miejsce, gdzie było jezioro, jeziorzysko», пор. також стп. jezierzysko «т. с.» (Jurkowski, 63), реконструйований нами свого часу на праслов'янському рівні у формі *ezerišče / *ezerisko на підставі аналізу гідроніма (мокрої балки) Озерис(ь)ко/Jeziorzysko, що в НП Глибочок (Борщ. р-н, Тр.), та назви присілка Озериська в НП Городниця (у кол. Копичинецькому повіті, Тр.)²⁶. Назва поселення Jezieryzsko і є тим самим присілком Озериська (див. також Jezierzyska (т. с.) (Zal., 60).

Селиська, Перем. р-н, Льв. (АТУ, 183), Siedliszcza (Siedliska), 1499 p. (AGZ, 15, 4602), Siedliska (Siedliszcza), z. lw., pow. lw, 1606 p. (SGL., 361, 123–130), 1644 p. (SGL., 386, 1173–1174), (SGL, 395, 282), Siedliska, z. lw. (Gliniany) (Atl., m. 2), Siedliska, z. lw. (Lwyw) (Atl., m. 2).

Селисько, Пуст. р-н, Льв. (АТУ, 183), Siedliska (Bóbrka) 1499 p. (AGZ, 15, 4602).

Sijeliszczce, z. lw., pow. żydacz. 1391 p. «Villam alias Sijeliszczce dictam Holijn, in district Zidaczouiensis» (CDP, 1, 260).

Ойконім закономірно слід виводити з праслов'янської дієслівної основи *sēdēti «сидіти» (< іє. *sed-) ²⁷ на позначення осілого місця; відповідно стає можливою віддієслівна реконструкція субстантива псл. *sēdlišče / *sēdlisko «поселення, заселене місце». Очевидно, тут маємо справу з випадком, коли суф. -išče/-isko в апелятиві *sēdlišče / *sēdlisko первинно ще не вказував на «місце, де щось було», а входив до готового базового апелятива на доойконімному рівні. Усі пізніші апелятивні утворення є вторинними й відбивають первинну мотивацію, пор.: сєліско «місце, на якому колись було село» (СБГ, 481), сєльбище «поселення, місце поселення» (Гр., 4, 113); п. siedliszcze «siedziba, gniazdo, dom mieszkalny; plac, na którym znajduje się siedziba włościańska ze wszystkimi budynkami; miejsce przy chacie objęte ogrodzeniem» (SW, 6, 96–97).

На іншому слов'янському обширі дослідниками засвідчено такі назви:

п. Siedliszcze > Siedliska: (Сілезія Sedlisce, 1208 p., Sedelizze, 1253 p., Celdisce 1265 p.) — Siedliska; пд-зх. Млп.: Sedlicz, 1325 p., Sedliscz, 1331 p., Sedlisce, 1342 p., Sedlisszcza, 1351 p., Sedlisca, 1399 p., Sedliszcze — Siedliska, 1407 p.: Siedliska, 1407 p., Szedlisco, 1416 p., Szedlyszka, 1470 p., Siedliska, 1581 p., хоча ще в 1498 p. Syedlyszca). Пн-центр. Млп.: Sedliszcze — Siedliska, 1288 p.: Siedliska, 1353 p., але ще в 1362 p. Sedliszcze, Sedlisca, 1400 p., Szyedlyszka, 1470 p., Siedliska, 1529 p., Siedliska, 1581 p.; (сх. Млп.) Siedliszcze: Seliszce, 1396 p., Siedliszcze, 1456 p., Siedliszcza Korbutowe, 1564 p., Siedliszcza Episcopales, 1564 p., Siedliszcze, 1625 p., Szedliszcze, 1414 p., w Syedlisczu, 1565 p., Siedliszcze, 1443 p., Syedlyszce, 1505 p., Siedliszcze Branowo, 1564 p.; полаб. Sedlišče (Citlist 1331 p., Tzitliste, 1344 p.), Sedlišče (Cedelitz, 1273 p.); ч. (морав.) Sedlišť, 1305 p. (у формі множини), Siedliszcze — назва кількох ойконімів у Польщі: Sedlisce, 1208 p., Sedelizze, 1253 p. — Сілезія, Sedlisce, 1288 p., Siedliszcze, 1351 p. — пн.-центр. Млп., Siedliszcze > Siedliska: — Сілезія 1265 p., пн.-центр. Млп. 1351–1353 pp., але

²⁴ Бучко Д. Г. Походження назв населених пунктів Покуття.— Л., 1990.— С. 92–93.

²⁵ Wudерка В. Polskie nazwy toponimiczne z formantem -iszczce.— S. 35.

²⁶ Редьква Я. Значч. праця.— С. 68.

²⁷ Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / За ред. О. С. Мельничука.— К., 1966.— С. 518.

ще в 1362 р. Sedliscze, Sedliska, 1400 р., Sedlisco, 1407–1416 pp.: пл-зх. Млп.²⁸; Siedliscze: cx. Млп. (Szedlisczye, 1414, 1502 pp., w Syedlisczu, 1565 р., Siedliscze, 1786 р., Syedliscze, 1443, 1505 pp., Siedliscze Branowo, 1564 р., Siedliscze, 1796 р., Siedliscze Bramowe, 1827 р., Seliscze, 1396 р., Siedliscze, 1456 р., Siedliscza Korbutowe, 1564 р., Siedliscza Episcopales, 1564 р., Siedliscze, 1786 р., Підляшшя, Західне Помор'я; Siedliscze — Osada cx. Млп. (Osada Siedliscze, 1839 р., Siedliscze Kolonia²⁹).

Targowyszcze 1368 р. (KDM, 3, 816); 1485 р. (MRPS, 1, 1796) «W (KDM, 3, 816) mylno podano tę nazwę jako Grodzisko» (Dąbk., Podział., 82); (Targowiszcze / uroczysszcze) «O tym uroczysszczu takowa jest tradycja, że to wieś kiedyś była. Teraz to pole albo uroczysszcze do folwarku mierzwickiego zasiewają, bo blisko Mierzwie to pole leży, ku Kulikowu. A że się już otaksował folwark mierzwicki, tedy i z tego pola zboże jest w prowent skarbowy inkludowane i otaksowane» (Lustr. 1661–1665/2, 53–54), (SG, 12, 174).

Назви цього типу — з розширенням формантом **-ov-išče** — наявні в інших слов'янських мовах:

п. (Влп.) Targowyszcze / Tergowiste / Targoviste (1153 р.), Targowiszcze, 1355 р., Targowiszcze 1373, 1376 pp. (сьогодні Targowiska); Targowiszcze > Targowiska: Thargouisce, 1262 р., Targowiszcze, 1324 р., Targowice, 1325 р. — Targowisko (Targowiska, 1354 р., але ще в 1366 р. Thargowiszcze, Targowiszcze, 1382 р.³⁰; Targowisko: пл-зх. Млп., 1325–1354 pp., Влп., 1376 р.; слц. Trhovište (від 1948 р.), Targowiszca, Targowiszcze³¹).

Пор. також лексеми: п. *targ* у значенні «miejsce wyznaczone do targowania» (Słstp), *targowisko* «miejsce, na którym odbywają się targi» (Słstp), *торговиця* «місце, де торгують худобою; торгівля, базар» (Гр., 4, 275).

Виходячи із свідчень про ННП у різних слов'янських мовах та близькозвучних до них апелятивах, можемо поетапно реконструювати базові лексеми, що лягли в основу ойконімів: **trgvь* «торгівля» > **trgovьnъ(jь)* «торговий, що стосується торгівлі» + суф. **-išče** > **trgovišče* / **trgovisko* «місце, де відбувається (відбувалася) торгівля». Пор. у плані однотипних основ ННП Торгів, Зол. р-н, Льв. (АТУ, 179) Torchow, z.lw. (Złoczow) (Atl., m. 2).

Ясницька, Яв. р-н, Льв. (АТУ, 189), Jaśnyszca (Jaśniska), 1451 р. (MRPS, 1, 140), 1453 р. (AGZ, 5, 133), Jaśniska рп. Lwyw, 1451 р. (AGZ, 5, 171), 1451, 1469 pp. (AGAD/ML, 3, B 8, f. 125, 125v, B 9, f. 102v–103v, 429v), (MRPS, 1, 140), (AGZ, 5, 121; 10, 101, 136, 1138); Jaśnica 1558, 1570 pp. (AGAD/ASK, LVII 1/II, f. 42, L 1/3, f. 28v), (Жер., 3, 376–377), Jaśniska, z. lw., 1651 р. «Wieś Jaśniska» (AGZ, 1, 65); Jasniszka, z.lw. (Żółkiew), (Atl., m. 2).

Яснище, Брод. р-н, Льв. (АТУ, 176) Jasnyszczе (pd. Brody), 1455 р. (AGZ, 14, 438); Jasnyszczе, z.lw. (Pomorzany) (Atl., m. 2).

Ойконіми Ясницька / Яснище можна виводити з псл. *(j)asenъ «ясен» (< іє. *ōs + суф. **-n-**)³² + суф. **-išče** / **-isko** > *(j)asenišče / *(j)asenisko у значенні «місце, на якому колись росли ясени». Пор. п. ННП під східнослов'янським впливом Jesieniszczе (< п. діал. XV–XVI ст. *jesień* «jesion» — SP XVI, 9, 271).

І. Ковалик топоніми типу Яснище / Ясницька вважає рідкісними відприкметниковими утвореннями, «менш прозорими у лексико-семантичному відношенні»³³, маючи, очевидно, на увазі іншу семантичну мотивацію, пов'язану, наприклад, із давньоруським прикметником *ясьныи* «яскравий, світлий», «зрозумілий», «ясно виражений», «певний», «квітучий», «безтурботний» (Срезн., 3, 1668–1669). Останній зводиться до праслов'янського прикметника *(j)asenъ(jь) із первинною семантичною мотивацією «ясний, світлий». Така ознака «світлості, ясності» для дерева ясеня пов'язана, мабуть,

²⁸ Wyderka B. Zachodniosłowiańskie nazwy miejscowe z formantem **-iszczе**. — S. 102–105.

²⁹ Wyderka B. Polskie nazwy toponimiczne z formantem **-iszczе**. — S. 33, 38.

³⁰ Ibid. — S. 38–39.

³¹ Wyderka B. Zachodniosłowiańskie nazwy miejscowe z formantem **-iszczе**. — S. 38, 102, 103, 105.

³² Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов. — С. 514.

³³ Ковалик І. І. Українські топоніми з суф. **-ише**, **-нише**, **-бише**, **-овише**, **-исько**, **-овисько** на загальнослов'янському фоні // Вісн. Львів. держ. ун-ту. Сер. філол., 1970. — Вип. 7. — С. 19.

із світлим кольором його стовбура. Пор. у цьому відношенні також бук. *яснівка* «глуха кропива», *ясинець* «золототисячник» (СБГ, 687).

При однакових кореневих формах для назви дерева **(j)asenʹ* та ознаки «ясності» — **(j)asenʹ(j)* (яку ця коренева лексема разом із прикметниковим суфіксом *-jʹ* містить у собі як мотиваційно первинна) після приєднання до їхніх основ суфіксів *-išče / -isko* отримаємо реконструкцію **(j)asenišče / *(j)asenisko* і перевагу, з лексико-семантичного погляду, віддаємо нашій версії, яка доповнює семантичний тип найменувань, пов'язаних із назвою полів, на яких щось росло чи щось було, а не гіпотетичному «світлого, ясного місця, на якому виникло поселення».

В ойконімії процес переходу первісної семантики базового апелятива (при зникненні іменованої реалії) у значення місця, в якому давніше існувала ця реалія, засвідчує суфікс *-ище*. Це можна продемонструвати на прикладі сучасного ойконіма *Демня*, Бер. р-н, Тр. (АТУ, 258) (на кордоні Галицької та Львівської земель) з його джерельними фіксаціями: *Dempnia* z. lw. (*Dempna, Dempncza, Demnia*), 1466, 1474, 1488 pp. (AGZ, 15, 3321, 323, 1993), *Demnia* (*Demna*), z. lw., pow. lw., 1625 p. (SGL., 377, 45–46); *Demnia* (pd. Narajów), 1466 p. (P, 61), *Demnia*, z. lw. (Brzeżany) (Atl., m. 3); *Demnia*, z. lw. (Szczerec) (Atl., m. 2); *Demnia* (pn. Mikołajów), 1515 p. (ŻDz, 18/1); *Demnia* (Lustr. 1564–1565/2, 167), *Demna*, 1600 p. (Lustr. 1661–1665/2, 33–34); *Demnia*, z. lw. (Rożniatow) (Atl., m. 3) — та назвою поля Демниці, на якому колись, як це встановив Д. Г. Бучко, був хутір Демнище (Тлумацький р-н, І-Ф.)³⁴. Обидві ННП, Демня та Демнище, добре мотивуються апелятивними формами: *демня* «димар, горно, кузня» та *демнище* «місце, де була демня» (ЕСУМ, 2, 31).

Отже, представлений ойконімії матеріал із різних слов'янських територій і етимологізація назв поселень Галицької та Львівської земель дозволяють зробити висновок, що суфікси *-išče / *-isko* співіснували паралельно в різних слов'янських мовах. Так, для української мови (зокрема її говорів) суфікс *-исько* став домінуючим приблизно з XV ст., незважаючи на «наявність рівнозначного суфікса *-ище* в літературній мові, який підтримувався церковнослов'янським *-иште*, в результаті чого в українській мові виникло паралельне функціонування суфіксів *-ище // -исько*»³⁵. Найдавнішими для нашої території в проаналізованому матеріалі виявились назви *Targowyszcze*, 1368 p. та *Grodzysko*, 1368 p.

Подані вище етимології ННП Галицької та Львівської земель колишнього Руського воєводства дають можливість реконструювати більшість їхніх базових апелятивних основ на праслов'янському тлі, стверджуючи тим самим давність появи і самих місць першопоселень на згаданих теренах. Це, зокрема: **bq̃b̃nišče / *bq̃b̃nisko*, **oglišče / *ogliško*, **gordišče / *gordisko*, **gumnišče / *gumnisko*, **duplišče / *duplisko*, **dvorišče / *dvorisko*, **žar̃nišče / *žar̃nisko*, **kad̃l̃bišče / *kad̃l̃bisko*, **kropivnišče / *koprivnišče*, **l̃etovišče / *l̃etovisko // *l̃'utovisko / *l̃'utovišče*, **ned̃lisko / *ned̃lišče*, **nez̃ṽṽisko / *nez̃ṽvišče*, **ezerišče / *ezerisko*, **s̃ed̃lišče / *s̃ed̃lisko*, **t̃rgovišče / *t̃rgovisko*, **(j)asenišče*, **(j)asenisko*. Пізніші апелятивні форми *гутисько / гутище / hucisko*, *млиньсько / млинище / t̃m̃niško*, *манастирище / монастирище / монастириско* стверджують як появу нових реалій у матеріальній культурі населення цього історико-географічного регіону, так і їхню здатність до онімізації як назв першопоселень. Хронологічно, на нашу думку, цей процес відбувався одночасно.

Функціонування суфіксів *-išče / *-isko* в ойконімах на інших слов'янських територіях і в інших слов'янських мовах засвідчує такі найдавніші їх фіксації: для лужицької мови — назви *Gumnišče* (*Gimritz*) / *Guministi*, 850 p., *Grodišče* (*Groitsch*) / *castellum Grodista*, 952 p., *Grodisti* (965 p., поселення сьогодні не іс-

³⁴ Бучко Д. Г. Походження назв населених пунктів Покуття.— Л., 1990.— С. 68.

³⁵ Закревська Я. Знач. праця.— С. 41.

нує); для полабської — Nedělišče / Nedialesci, 965 р.; для чеської — Hradiště, 1126 р.; у польській поява суфікса *-iŝče припадає на другу пол. XII — поч. XIII ст. й засвідчується назвами поселень: Targoviste, 1153 р., Sedlisce, 1208 р., Grodziszczce / Grodische, 1244 р., а далі в цій західнослов'янській мові виразно помітна тенденція до витіснення суф. *-iŝče його паралельним відповідником *-isko вже в XV ст.

З іншого боку, для української мови в сучасних назвах населених пунктів на території всієї України можемо засвідчити значну перевагу суфікса **-ище** над ойконімами з формантом **-исько (-иська)** (див. таблицю).

Таблиця

Область	Співвідношення ойконімів на -ище // -исько(а)					
	до перейменувань станом на 1 вересня 1946 р. і після цього ³⁶		після перейменувань станом на 1 вересня 1946 р. ³⁷		після перейменувань станом на 1 січня 1987 р. ³⁸	
	-ище	-исько(а)	-ище	-исько(а)	-ище	-исько(а)
Волинська	55	1	63	3	30	1
Ровенська	42	3	48	6	12	1
Житомирська	34	4	44	3	35	5
Чернігівська	26	1	30	1	17	
Львівська + кол. Дрогобицька	30	10	28	21	15	13
Київська	23	—	27	—	17	—
Полтавська	13	—	10	—	4	—
Сумська	9	—	15	—	12	—
Івано-Франківська (кол. Станіславська)	9	2	11	5	9	3
Вінницька	8	—	9	—	9	—
Тернопільська	7	7	12	9	6	5
Харківська	6	—	7	—	8	—
Хмельницька (кол. Кам'янець-Подільська)	6	3	7	5	4	2
Дніпропетровська	4	—	6	—	1	—
Луганська (кол. Ворошиловградська)	4	—	3	—	3	—
Чернівецька	3	—	2	—	3	—
Закарпатська	2	—	2	—	2	—
Кіровоградська	1	—	2	—	—	—
Запорізька	1	—	2	—	1	—
Донецька	—	—	2	—	1	—
Черкаська	—	—	—	—	6	—
Одеська	—	—	—	—	1	—
Усього:	283	31	330	53	196	30

Як видно з даних, представлених у таблиці, найбільша кількість ойконімів (330) із формантом **-ище** фіксується в довіднику адміністративно-територіального поділу (далі — АТП) станом на 1 вересня 1946 р., пізніше (у довіднику АТП

³⁶ Див.: Ковалик І. І. Українські топоніми з суф. **-ище**, **-нище**, **-бище**, **-овище**, **-исько**, **-овисько** на загальнослов'янському фоні // Вісник Львівського державного університету. Сер. філол.— 1970.— Вип. 7.— С. 15–20.

³⁷ Див.: Бучко Д. Інверсійний словник ойконімів України (Słownik a tergo ojkonimów Ukrainy).— Lublin, 2001.— 325 s.

³⁸ Див.: Крижанівська О. І. Інверсійний словник ойконімів України.— Кіровоград, 2001.— 218 с.

за 1987 рік) ця кількість істотно скорочується вже до 196 ННП. Співвідношення назв поселень із суфіксом **-исько** дорівнює 53/30 відповідно. Таке явище можна пояснити не намаганням повернути ННП їхні первісні форми, а адміністративними перейменуваннями, спрямованими на заміну давнішого діалектного суфікса **-исько** (похідного з **-išče*) його новим літературним відповідником — суфіксом **-ище**: на території Львівської та Галицької земель таких перейменувань зазнали назви *Гутисько* > *Гутище*, *Літовисько* > *Літовище*³⁹. Крім цього, помітне поступове (й при цьому значне) зменшення кількості назв поселень із зазначеними формантами, що пояснюється втратою продуктивності цих давніх словотвірних моделей у творенні назв населених пунктів. Цікавим, однак, є факт появи (за даними АТП 1987 року) 6 ННП із суфіксом **-ище** в Черкаській області проти їхньої повної відсутності в попередні роки (див. таблицю)⁴⁰.

Таким чином, етимологізація назв поселень Галицької та Львівської земель Руського воєводства із давніми суфіксами **-išče* / **-isko* вказує на рівномірне поширення як самих назв поселень, так і їхніх базових апелювативних форм (здебільшого на позначення просторових понять) на окремо взятій історико-географічній та й усій слов'янській мовно-етнічній території ще з часів праслов'янської мовно-територіальної спільності.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

АТУ	— Адміністративно-територіальний устрій // Українська РСР (1987).— К., 1987.— 504 с.
АЮЗР	— Архив Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссией для разбора древних актов, высочайше учрежденною при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе.— К., 1859–1914.— Ч. 1–8. Т. 1–35.
ЕСУМ	— Етимологічний словник української мови : В 7 т. / Гол. ред. О. С. Мельничук.— К., 1982–1989.— Т. 1–3.
ЭССЯ	— Этимологический словарь славянских языков : Праслав. лекс. фонд / Под ред. О. Н. Трубачева.— М., 1974–2005.— Вып. 1–31.
Гр.	— Словарь української мови / Упоряд. Б. Д. Грінченко.— К., 1907–1909.— Т. 1–4.
Жер.	— Жерела до історії України-Руси / Вид. М. Грушевський, С. Томашевський.— Л., 1895–1913.— Т. 1–7.
СБГ	— Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н. В. Гуйванюк.— Чернівці, 2005.— 688 с.
Срезн. III	— <i>Срезневский И. И.</i> Материалы для словаря древнерусского языка по письменным источникам.— СПб., 1903.— Т. 3.
СУМ	— Словник української мови.— К., 1970–1980.— Т. 1–11.
СУМ XVI–XVII	— Словник української мови XVI — перша половина XVII ст. / Відп. ред. Д. Гринчишин.— Л., 1994–2004.— Вип. 1–11.
AGAD/ASK	— Archiwum skarbu koronnego // Archiwum Główne akt dawnych w Warszawie.
AGAD/ML	— Metryka Litewska.— Sygnatury: IV B 8, IV B 9 // Archiwum Główne akt dawnych w Warszawie.
AGZ	— Akta grodzkie i ziemskie czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie.— Lwów, 1868–1935.— Т. 1–25.

³⁹ Довідник Української РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 р.— К., 1947.— С. 880–1040.

⁴⁰ Підрахунки АТП за 1946 р. для суф. **-ище** (330/282) та **-исько** (53/31), зроблені нами й І. І. Коваликом (*Ковалик І. І.* Знач. праця.— С. 17), як видно з таблиці, дещо різняться на тій підставі, що ми врахували назви поселень, які в 1946 р. були вже перейменовані, на відміну від І. І. Ковалика, котрий послуговувався лише даними після 1 вересня 1946 р.

- Atl. — Atlas historyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Epoka przełomu z wieku XVI na XVII. Dział II: Ziemie Ruskie Rzeczypospolitej.— Warszawa ; Wiedeń, 1889–1904.
- Bal./Lip. — *Baliński M., Lipiński T.* Starożytna Polska pod względem historycznym, geograficznym i statystycznym.— Warszawa, 1885.— T. 2. Z. 6.— 986 s.
- Bańkowski — *Bańkowski A.* Etymologiczny słownik języka polskiego. A–K.— Warszawa, 2000.— T. 1.
- BK — Biblioteka Kyrnicka // Kopia z kodeksu II. 68.— P. 75.
- CDP — Codex diplomaticus Poloniae.— Warszawa, 1847–1858.— T. 1–3.
- Jurkowski — *Jurkowski M.* Ukraińska terminologia hydrograficzna // Monografie Sławistyczne — Wrocław etc., 1971.— Z. 22.— 240 s.
- KDM — *Piekosiński F.* Kodeks dyplomatyczny Małopolski. Monumenta mediaevi historica.— Kraków, 1876–1905.— T. 1–4.
- Lustr. 1564–1565/II — Lustracja województw Ruskiego, Podolskiego i Bełskiego 1564–1565.— Warszawa, 2001.— Część 2.— 289 s.
- Lustr. 1661–1665/II — Lustracja województwa Ruskiego 1661–1665. Ziemia Lwowska.— Wrocław, 1974.— Część 2.— 216 s. + mapa.
- Lustr. 1661–1665/III — Lustracja województwa Ruskiego 1661–1665. Ziemia Halicka i Hełmska.— Wrocław, 1976.— Część 3.— 303 s. + 2 mapy.
- AGAD/MK — *Metryka Koronna.* Archiwum skarbu koronnego // Archiwum Główne akt dawnych w Warszawie.
- ML — Materiały archiwalne wyjęte głównie z Metryki Litewskiej od 1348 do 1607 r. — Lwów, 1890.
- MRPS — *Matricularum Regni Poloniae Summaria* / Wyd. T. Wierzbowski.— T. 1–4 (1905–1910).— Varsoviae, 1905–1961.
- Rospond — *Rospond S.* Słownik etymologiczny miast i gmin PRL.— Wrocław, 1984.
- Rudnicki — *Rudnicki J.* Nazwy geograficzne Bojkowszczyzny.— Lwów, 1939.
- SG — Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.— Warszawa, 1880–1902.— T. 1–15.
- SGBus. — Sąd Grodzki Buski. Актові книги Буського городського суду Руського воєводства, що містяться в Центральному державному історичному архіві України у Львові (ЦДІАЛ. — Фонд № 1). Цифри після скорочення позначають том і сторінку.
- SGHal. — Sąd Grodzki Halicki. Актові книги Галицького городського суду Руського воєводства, що містяться в Центральному державному історичному архіві України у Львові (ЦДІАЛ. — Фонд № 5). Цифри після скорочення позначають том і сторінку.
- SGL — Sąd Grodzki Lwowski. Актові книги Львівського городського суду Руського воєводства, що містяться в Центральному державному історичному архіві України у Львові (ЦДІАЛ.— Фонд № 9). Цифри після скорочення позначають том і сторінку.
- SGTremb. — Sąd Grodzki Trembowelski. Актові книги Теребовлянського городського суду Руського воєводства, що містяться в Центральному державному історичному архіві України у Львові (ЦДІАЛ. — Фонд № 17). Цифри після скорочення позначають том і сторінку.
- Sławski — *Sławski F.* Słownik etymologiczny języka polskiego.— Kraków, 1952.— T. 1.
- SP XVI — Słownik polszczyzny XVI wieku.— Wrocław, 1966–1988.— T. 1–18.
- Słstp — Słownik staropolski.— Kraków, 1953.— T. 1–10.
- Stieber — *Stieber Z.* Toponomastyka Łemkowszczyzny.— Łódź, 1948–1949.— Cz. 1–2.
- SW — *Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedski W.* Słownik języka polskiego.— Warszawa, 1900–1927.— T. 1–8.
- ŻDz — Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Ziemia Ruskie : Ruś Czerwona.— Warszawa, 1903.— T. 18.— Część 2.— 491 s. + dodatki.
- Zal. — *Zaleski J.* Nazwy miejscowe Tamopolszczyzny // Prace onomastyczne.— Ossolineum, 1987.— 31.— 198 s.

СКРОЧЕННЯ НАЗВ РАЙОНІВ ТА ОБЛАСТЕЙ

Бер. — Бережанський р-н, Борщ. — Борщівський, Брод. — Бродівський, Буськ. — Буський, Городн. — Городенківський, Дол. — Долинський, Жд. — Жидачівський, Зал. — Заліщицький, Зол. — Золочівський, Коз. — Козівський, Кол. — Коломийський, Мон. — Монастирський, Перем. — Перемишлянський, Пуст. — Пустомитівський, Рог. — Рогатинський, Терєб. — Терєбовлянський, Яв. — Яворівський; І-Ф. — Івано-Франківська обл., Льв. — Львівська, Тр. — Тернопільська; інші скорочення: бук. — буковинське, Влп. — Великопольща; Млп. — Малопольща, pow. lw. — Львівський повіт, pow. żółkiew. — Жовківський повіт, z. hal. — Галицька земля, z. lw. — Львівська земля.

(Чернівці)

Y. P. RED'KVA

HISTORICAL ASPECT OF THE PLACE NAMES OF LVIV AND HALYCH LANDS FORMED BY MEANS OF SUFFIXES *-iŝče / *-isko ON THE PROTO SLAVIC LEVEL

The article proposes the analyses of scientific approaches to the genesis of the old suffixes *-iŝče / *-isko. It also provides historical and etymological analyses of place names of Halych and Lviv Lands of Ruske wojewodstwo formed by means of the formants. The basic appellative lexemes are reconstructed on proto Slavic level on the basis of the oikonymic material from the majority of Slavic territories that served as the stems of formation of place names of settlements both on the area of the wojewodstwo and common Slavic expanse. The mechanisms of development of historical oikonymy from reconstructed appellative forms are traced and described indicating the period of settlement of the area under study by the autochthonous Slavic people.

Key words: oikonym, basic appellative, formant, reconstruction of the appellative form.